

Національна Академія наук України
Інститут економіки

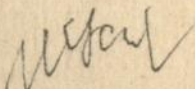
На правах рукопису

УСТІНОВА Інна Вячеславівна

РИНОК ПРАЦІ В КРУПНОМУ ПРОМИСЛОВОМУ ЦЕНТРІ
/на прикладі м. Києва/

08.09.02 - Зайнятість та ринок праці

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1995

А в 22.692

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті економіки Національної Академії наук України.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
Богиня Д.П.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
Бондар І.К.

- кандидат економічних наук, професор
Данок В.М.

Провідна організація - Науково-дослідний центр з проблем
зайнятості населення та ринку праці
НАН України та Мінпраці України

Захист відбудеться " 1 " червня 1996 р. в 14³⁰ годин
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.23.02 по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора /кандидата/
наук в Інституті економіки НАН України за адресою: 252011,
Київ-11, вул.П.Мирного,26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
економіки НАН України.

Автореферат розісланий " 25 " квітня 1996 року

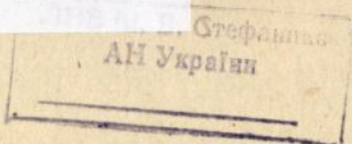
Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Стещенко В.С.

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00755374 (V)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Падіння обсягів виробництва, гіперінфляція, зниження рівня життя населення, ріст злочинності, втрата духовних цінностей - далеко не повний перелік проблем, з якими зіткнулася Україна в останні роки. Перехід до нових економічних відносин зумовив появу різних форм господарювання та власності на засоби виробництва. Але, з іншого боку, порушення господарських зв'язків з країнами Схід викликало значне скорочення штатів на багатьох підприємствах нашої країни, стагнацію, товарний дефіцит та дефіцит платіжних коштів, територіальну та трудову міграцію населення. Всі ці процеси неминуче ведуть до суттєвих змін на ринку праці, вивчення якого в останні роки стало найактуальнішою проблемою.

Криза соціально-трудових відносин може привести до кризи виробничих відносин, що їх породили, а значить і до економічної нестабільності, соціальної напруженості в суспільстві, або, навіть, до соціального вибуху.

Великі міста із значним науково-виробничим потенціалом, великою чисельністю зайнятого населення при зростанні рівня безробіття та збільшенні питомої ваги незащитних громадян можуть стати осередками соціальної небезпеки. Професійно-кваліфікаційне різноманіття найманої праці, різноманітність сфер зайнятості, висока професійна мобільність населення, динамічна психологія роботодавців та робітників, обмежена механічна рухомість населення, яка пов'язана з режимом прописки, престижністю жити та працювати в крупному місті, сприяють формуванню більш місткого по споживанню робочої сили і стабільного ринку праці в крупних промислових центрах, але, з іншого боку, вони викликають ряд складних соціально-економічних проблем, які потребують негайного вирішення. До таких актуальних проблем, зокрема, можна віднести: ріст кількості вивільнень з крупних підприємств та організацій в зв'язку з їх перепрофілюванням та тежоснащенням, порушенням господарських зв'язків, падінням обсягів виробництва та іншими факторами; висока питома вага осіб з вищою освітою серед вивільнених та безробітних, подорожчення вартості життя

та нестабільність зайнятості, поширення тіньової економіки і зростання нерегламентованої зайнятості /особливо молоді/ та інші. В зв'язку з цим надзвичайно важливим є вивчення динаміки та причин появи різних процесів, які впливають на стан ринку праці в крупних містах. Очевидно, що найбільш представницьким в цьому значенні об'єктом аналізу є столиця України, крупний промисловий центр - м.Київ. Актуальність перелічених питань, їх високе практичне значення та маловивченість визначили вибір теми дослідження.

Метод дисертаційної роботи є дослідження і уточнення методики аналізу ринку праці в крупному промисловому центрі, виявлення необхідності комплексного підходу до вивчення процесів, що впливають на формування ринку праці, визначення основних напрямків удосконалення механізму його регулювання.

У відповідності з поставленою метою в дисертаційній роботі передбачається вирішення таких актуальних завдань:

- на основі вивчення теоретичних положень проаналізувати аргументацію трактувань поняття "ринок праці", визначити його кількісні та якісні аспекти;

- дослідити закономірності та фактори, що впливають на формування і функціонування механізму регулювання ринку праці, обґрунтувати об'єктивну необхідність підвищення його ефективності;

- уточнити методичні підходи до аналізу ринку праці в крупному промисловому центрі з урахуванням сучасного стану формування ринкових відносин в Україні;

- шляхом дослідження основних тенденцій розвитку ринку праці в крупному промисловому центрі обґрунтувати методіку його прогнозування, дати авторську прогнозу оцінку стану ринку праці м.Києва на 1995-1997 рр.;

- розробити та обґрунтувати практичні рекомендації щодо удосконалення механізму регулювання ринку праці крупного промислового центру.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є комплекс факторів, що впливають на формування ринку праці крупного промислового центру, а також економічні відносини, методи і важе-лі, які забезпечують його ефективне функціонування на етапі формування ринкової системи господарювання.

Методологія дослідження та джерела інформації. Методологічною основою дослідження стали наукові праці українських економістів - С.І.Бандура, Д.П.Богині, І.К.Бондар, В.С.Васильченка, Н.М.Вітренко, В.М.Денюка, Е.В.Лібанової, В.В.Онїкїтенка, М.В.Шаленко, В.М.Шамоти, а також роботи зарубіжних авторів - А.Г.Коссева, І.С.Мяслової, А.А.Нікіфорової, Е.Н.Тарберової /Росія/, С.Брю, М.Макконнелла, П.Самуельсона /США/, Я.Корнаї /Угорщина/, Й.Міхаліка, М.Кхнович, В.Ярмоловича /Польща/ та ін.

В ході дослідження поставленої проблеми були використані статистичні дані Міністерства статистики України, Міністерства праці України, Київського міського центру зайнятості та Державного центру зайнятості населення. Автором враховувалися результати соціологічних обстежень, що проводилися в місті різними організаціями, а також наукові розробки проблем ринку праці України Інституту економіки НАН України, Науково-дослідного центру з проблем зайнятості населення та ринку праці НАН України і Мінпраці України, Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, рекомендації щодо регулювання ринку праці України експертів Світового банку та Міжнародної організації праці /МОП/.

В роботі використані методи економіко-статистичного аналізу даних: розрахунок середніх та відносних величин, побудова динамічних рядів, обчислення аналітичних показників рядів динаміки, порівняльний аналіз, графічний метод та інші методи. Обробка статистичних даних здійснювалася за допомогою електронно-обчислювальної техніки.

Оскільки вивчення стану ринку праці та перспектив його розвитку є новою та маловивченою проблемою, робота над якою має складності в зв'язку з дефіцитом наукової та методичної літератури, недосконалим статистичним обліком в сфері зайнятості населення, окремі положення в роботі, головним чином, в висновках, прогностичні оцінки і розрахунки мають експертний і орієнтовний характер.

Наукова новизна. Одержані в процесі дослідження результати визначаються науковою новизною, яка міститься в наступному:

- дано нову аргументацію поняття "ринок праці", яка враховує його кількісні та якісні аспекти;
- поглиблено уявлення про сутність механізму регулювання

ринку праці, яке ґрунтується на розмежуванні стихійних та регульованих процесів в сфері зайнятості населення та утвердженні, що їх взаємозв'язок і взаємовплив визначають ступінь соціально-економічної стабільності суспільства;

- дано комплексну оцінку соціально-економічних факторів, що впливають на формування і функціонування ринку праці в м.Києві;

- визначено основні форми безробіття, характерні для ринку праці столиці: структурна, фрикційна та "прихована", з урахуванням яких необхідно проводити політику зайнятості населення. Виявлено значення вивчення сезонності процесів в сфері зайнятості, пов'язане з плануванням організації громадських робіт, створенням додаткових робочих місць та іншими заходами;

- запропоновано нові методичні підходи до розробки моделі прогнозування ринку праці в крупному промисловому центрі на основі аналізу системи показників ринку праці і дана авторська прогнозна оцінка ринку праці м.Києва на 1995-1997 рр.;

- обґрунтовано об'єктивну необхідність розробки моделі прогнозування ринку праці, яка б враховувала напрямки соціально-економічного, політичного та техніко-технологічного розвитку України, а також регіональні та галузеві особливості ринків праці крупних промислових центрів;

- розроблено та аргументовано практичні рекомендації щодо удосконалення механізму регулювання ринку праці в м.Києві; визначено необхідні умови підвищення ефективності його функціонування в умовах масового безробіття, які полягають в розробці комплексу заходів по регулюванню ринку праці міста з урахуванням його регіональної специфіки;

- виявлено основні напрямки щодо удосконалення системи соціального захисту населення, як елемента механізму регулювання ринку праці, які побудовані на формуванні активної політики зайнятості, організації ефективної системи формування доходів та регулюванні процесу їх диференціації з урахуванням реального рівня прожиткового мінімуму і захисті прав споживачів.

Практичне значення і реалізація результатів дослідження.
Запропоновані та обґрунтовані в роботі рекомендації щодо удосконалення механізму регулювання ринку праці крупного промислового

центру при загрозі масового безробіття дозволять в значній мірі подолати негативні процеси на ринку праці, знизити соціальну напруженість в суспільстві.

Теоретично обґрунтована необхідність подальшого вивчення тенденцій розвитку ринків праці крупних промислових центрів.

Матеріали дисертації можуть бути використані при вивченні регіональних ринків праці. Висновки та пропозиції, які були одержані в ході дослідження, можуть бути враховані при розробці основних напрямків соціально-економічної політики України, а також при складанні деяких розділів Програми зайнятості населення м. Києва на 1996 рік /"Організація працевлаштування незайнятого населення", "Регулювання трудових міграцій", "Професійна орієнтація, підготовка та перепідготовка незайнятого населення" тощо/.

Окремі методичні положення, статистичні розробки та прогностичні оцінки, які містяться в дисертаційній роботі, знайшли застосування в оперативній роботі відділів Програм і політики ринку праці, Сприяння зайнятості та зовнішньої міграції Міністерства праці України, служб зайнятості населення м. Києва.

Апробація і реалізація результатів дослідження. Основні положення роботи апробовані в аналітичній записці при складанні Програми зайнятості населення м. Києва на 1994 р. міським Управлінням з праці та зайнятості. Деякі результати дослідження доповідались на Республіканській науково-практичній конференції "Облік та аналіз в умовах малого бізнесу" /м. Тернопіль, Березень, 1992 р./.

Публікації. По результатах дисертаційного дослідження автором опубліковано 5 наукових статей обсягом 2,5 д.а.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, закінчення, списку використаної літератури та додатків. В тексті міститься 11 малюнків і діаграм, 5 таблиць. Обсяг роботи з додатками складає 170 стор. машинописного тексту. Список використаної літератури містить 238 найменувань, з них 11 - зарубіжних джерел.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

Серед комплексу вузлових проблем соціально-економічного розвитку нашої країни в сучасних умовах особливого значення набуває проблема всебічного вивчення ринку праці, удосконалення механізму його регулювання, створення ефективною системи соціального захисту населення від негативних наслідків впровадження ринкових форм господарювання.

За трактовкою автора, ринок праці є складною, багатоваріантною системою процесів купівлі-продажу та руху робочої сили, визначення ціни робочої сили, зміни трудової мотивації робітників і відносин між роботодавцями та робітниками з приводу купівлі-продажу робочої сили, встановлення заробітної плати, підвищення соціальної захищеності населення.

Автор вважає, що кількісний аспект поняття "ринок праці" характеризується процесами купівлі-продажу та руху робочої сили, визначенням ціни робочої сили та встановленням заробітної плати. Окрім кількісного аспекту поняття "ринок праці" містить в собі якісний аспект - зміну конкурентоспроможності робітників, зумовлену науково-технічним прогресом та удосконаленням системи підготовки та перепідготовки кадрів, зміну трудової мотивації робітників, яка ґрунтується не тільки на морально-психологічній задоволеності працею, але й на кількісно-якісній різниці між ціною робочої сили та заробітною платою, а також соціальну захищеність всіх членів суспільства.

Потребує удосконалення і методика побудови механізму регулювання ринку праці. Авторські дослідження в цій сфері показали, що структура ринку праці відображає структуру механізму його регулювання. Тому механізм регулювання ринку праці можна поділити на дві складові частини: стихійну та регульовану. До регульованої частини логічно віднести розробку програм зайнятості населення, організацію громадських робіт, впровадження гнучких форм зайнятості на виробництві, діяльність служб зайнятості, удосконалення системи соціального захисту населення та законодавства в сфері зайнятості тощо. Стихійність процесів на ринку праці визначають професійний та територіальний рух робочої сили, самозайнятність

населення, поширення сфери діяльності малого бізнесу, мотивація трудової діяльності робітників, профспілковий рух та інші. Взаємозв'язок та взаємовплив регульованих і стихійних процесів в сфері зайнятості визначають ступінь соціально-економічної стабільності. Посилення стихійних процесів на ринку праці може привести до посилення соціальної напруженості в суспільстві, або до соціального вибуху. Переважна більшість розвинутих країн світу мають позитивний досвід в послабленні напруженості на ринку праці, підвищенні життєвого рівня населення. Цей досвід необхідно використовувати Україні в рішенні проблем зайнятості, але з урахуванням національної специфіки економіки, регіональних особливостей, фінансових можливостей, а також різних демографічних, історико-культурних та соціальних факторів. Важливою проблемою є вивчення стану та перспектив розвитку ринків праці крупних міст, в тому числі і м.Києва.

Становлення ринку праці крупного міста відбувається в залежності від конкретно-історичних умов його розвитку, а також від особливостей соціально-економічного розвитку України. В цьому зв'язку автором виділено три основні групи факторів, що впливають на формування ринку праці м.Києва: демографічні /віково-статевий склад населення, міграційні процеси, динаміка демографічного навантаження працездатного населення та ін./; економічні /чисельність трудових ресурсів, рівень та особливості зайнятості населення, економічна активність населення тощо/; соціальні /якість трудових ресурсів та трудового життя населення та ін./.

Аналіз демографічних факторів впливу на ринок праці міста дозволив виявити, що більш низькі питома вага жінок в загальній чисельності населення столиці /52,8% в порівнянні з середнім показником по Україні 54%/ та середній вік населення /34 роки в м.Києві в порівнянні з 36,7 років в Україні/, відносно невисокий коефіцієнт демографічного навантаження населення повинні позитивно відбитися на формуванні ринку праці м.Києва, тому що в основному у жінок та осіб старшого віку з'являються проблеми, пов'язані з звільненням, перенавчанням та працевлаштуванням. Під впливом міграційних процесів змінюється якість робочої сили. Вивчення динаміки міграційних потоків свідчить про перенасиченість ринку праці фахівців у місті

та неповне насичення ринку праці робітників. Інший аспект - зниження конкурентоспроможності прибуваючих до столиці робітників у зв'язку з відсутністю належного рівня освіти, що негативно може вплинути на формування міського ринку праці.

На формування ринку праці м.Києва впливають рівень та особливості зайнятості його населення. За останні три роки чисельність зайнятого населення міста знизилась на 8,9%, тоді як чисельність трудових ресурсів за цей період практично не змінилася. Намітилася тенденція до зниження економічної активності працездатного населення /більш ніж на 1/3 зросла чисельність незайнятих у народногосподарському комплексі столиці/, що, очевидно, можна пояснити відсутністю достатніх матеріальних та моральних стимулів до трудової діяльності в суспільному виробництві. Окрім цього, відповідно результатам численних соціологічних обстежень, що проводилися в місті різними інстанціями, намітилася тенденція до зростання чисельності громадян, які взагалі не бажають працювати /особливо серед молоді/.

Збільшення чисельності малих, спільних, акціонерних та інших типів підприємств /за три останніх роки - в 2-4 рази/ позначило початок формування приватного сектора економіки, який з кожним роком приваблює все більше і більше робітників /чисельність зайнятих в недержавному секторі за останні чотири роки зросла більш ніж в 12 разів/, хоча державний сектор як і раніше є основною сферою застосування праці /в 1993 р. - 90,4 % зайнятих/.

Дослідження автором впливу соціальних факторів на формування ринку праці м.Києва показало, що освітній потенціал трудових ресурсів столиці значно вище за середній по Україні показник. Наявність могутньої науково-технічної бази в місті, широка мережа різних учбових закладів та наукових установ приваблюють висококваліфіковані кадри, сприяють поповненню ринку праці фахівцями.

Порушення господарських зв'язків, процеси роздержавлення та приватизації, конверсія військово-промислового комплексу, військова реформа, зупинка багатьох екологонебезпечних виробництв, закриття нерентабельних підприємств та багато інших

факторів зумовили зростання пропозиції робочої сили та загострення кризових явищ в сфері зайнятості. Безробіття в Україні /в т.ч. і в м.Києві/ - наслідок впливу цих факторів. Для м.Києва характерна надзвичайно висока питома вага звільнених робітників серед безробітних /69,1% при середньому по Україні 35%/, що зумовляє наявність безробіття структурного типу, яке потребує розробки спеціальних заходів активної політики ринку праці.

Особливу увагу в дисертації приділено дослідженню фрекційної форми безробіття, коли зміна місця роботи проходить за ініціативою самих робітників /серед безробітних 14% - звільнені за власним бажанням/.

Наслідком роздержавлення і приватизації підприємств буде "перетворення" "прихованого" безробіття в реальне. Сьогодні в місті намітилася тенденція до різкого зростання числа звільнень в сфері обслуговування, що, очевидно, пов'язано з початком процесу приватизації малих підприємств торгівлі та громадського харчування /якщо в 1991 р. на торгівлю та громадське харчування припадало 5,3% звільнень, то в 1993 р. - вже 11,5%/.

Відмінною рисою ринку праці м.Києва є досить низька питома вага молоді /до 25 років/ серед безробітних /біля 13%, тоді як в середньому в Україні майже 1/3/, яка в крупних містах знаходить застосування своїм робочим рукам в основному в сфері малого бізнесу та комерції. Інша відмінна риса - широка поширеність безробіття на робітників з вищою освітою, про що свідчить розрахунок коефіцієнтів інтенсивності безробіття /див. табл. I/. Відповідно результатом розрахунків, сьогодні в м.Києві легше знайти роботу робітникам низької кваліфікації, ніж висококваліфікованим фахівцям. Кваліфікаційний дефіцит надалі може завважати розвитку економіки міста, тому в проведенні політики зайнятості пріоритет повинен віддаватися таким активним заходам, як профнавчання та перенавчання незайнятого населення.

В дисертації підкреслюється, що специфікою ринку праці міста є професійно-кваліфікаційна невідповідність структур попиту та пропозиції робочої сили. На одного незайнятого робітника припадає 16 вільних робочих місць, а на одного службовця -

лише 2, враховувачи, що службовці складають більш як 45 % від загальної чисельності осіб, які звернулися до служби зайнятості. Сьогодні попит перевищує пропозицію робочих рук, а 87 % вільних робочих місць пропонує державний сектор економіки.

Таблиця I

Коефіцієнта інтенсивності безробіття за рівнем освіти в м.Киеві в 1993 р.

Рівень освіти	Питома вага осіб, які мають певний рівень освіти, в загальній чисельності зайнятих, %	Питома вага осіб, які мають певний рівень освіти, в загальній чисельності безробітних, %	Коефіцієнт інтенсивності безробіття	Питома вага жінок, які мають певний рівень освіти, в загальній чисельності зайнятих жінок, %	Питома вага жінок, які мають певний рівень освіти, в загальній чисельності безробітних жінок, %	Коефіцієнт інтенсивності безробіття жінок
A	1	2	3=2:1	4	5	6=5:4
вища	29,1	71,0	2,44	27,6	54,9	1,99
незакінчена вища	2,1	1,0	0,47	1,9	0,7	0,37
середня спеціальна	24,9	21,7	0,87	28,4	18,7	0,66
середня	35,1	6,1	0,17	33,4	4,6	0,13
неповна середня	6,6	0,2	0,03	6,2	0,1	0,01

В м.Киеві, як і в багатьох інших великих містах, різко погордішали вимоги до робочої сили, про що свідчать високі питомі ваги жінок, осіб передпенсійного віку та робітників низької кваліфікації серед звільнених та безробітних. Через відсутність достатнього практичного досвіду при працевлаштуванні страждає молодь, тому що перевага при наданні робочого місця віддається тим, хто має певний стаж роботи.

На сучасному етапі формування ринкових відносин важко передбачити всі фактори, які можуть вплинути на збільшення попиту на робочу силу. Зокрема, за думкою дисертанта, до них можна віднести: розвиток легкої та харчової промисловості, сфери послуг, створення нових робочих місць в сфері екології та інші. Таким чином, формування ринку праці в м. Києві супроводжується впливом на нього структурних зрушень в економіці, ростом чисельності незайнятого населення, збільшенням розбалансованості в попиті та пропозиції робочої сили, зниженням процесу маятникової міграції, ростом імміграції.

Особливе місце в дисертаційному дослідженні приділено вивченню сезонності звернень до служби зайнятості та проходження навчання та перенавчання незайнятим населенням. За результатами розрахунків індексів сезонності, найбільша кількість звернень до служби зайнятості припадає на весну та осінь, а бажання пройти профнавчання у незайнятого населення частіше з'являється восени та взимку, тоді як в літні місяці чисельність бажаних перенавчатися різко знижується. Вивчення сезонності звернень до служби зайнятості необхідно для планування організації громадських робіт, створення додаткових робочих місць, внесення відповідних коректив до програми зайнятості населення. Вивчення сезонності проходження профнавчання дозволяє планувати роботу служб зайнятості в даному напрямку /особливо це стосується термінів укладання договорів з навчальними закладами/.

В дисертаційній роботі автор робить спробу спрогнозувати деякі показники ринку праці м. Києва на 1995-1997 рр. на основі аналізу динамічних рядів спостережень. Через недостатнє обґрунтування гіпотези подальшого розвитку ринку праці /передбачається, що міграційні процеси, структурні зрушення в економіці, зміна політичного стану в країні, процеси роздержавлення та приватизації в найближчий час суттєво не вплинуть на формування та розвиток ринку праці столиці/ запропоновані розрахунки мають суто орієнтовний характер і являються одним з варіантів дослідження в цій сфері /див. табл. 2/.

Різноманітність і комплексність факторів, що впливають на сучасний стан ринку праці м. Києва та на його розвиток в перспективі з урахуванням трансформації економіки країни, зумовлюють необхідність розробки моделі прогнозування. При цьому

Основні показники ринку праці в м.Києві у 1992 р.
та їх прогноз на 1995-1997 рр.

Показники	1992	Прогноз на		
		1995	1996	1997
1. Чисельність трудових ресурсів, тис.чол.	1909,8	2004,3	2023,2	2042,2
2. Чисельність населення в працездатному віці, тис.чол.	1811,1	1895,0	1914,3	1933,6
3. Чисельність зайнятих в народному господарстві, тис.чол.	1371,4	1440,4	1436,3	1432,2
4. Чисельність незайнятих працездатних громадян, тис.чол.	530,4	520,0	533,9	547,9
5. Чисельність працюючих осіб старшого віку, тис.чол.	98,7	105,9	104,9	104,0
6. Чисельність учнів в працездатному віці, які навчаються з відривом від виробництва, тис.чол.	169,1	174,9	176,5	178,1
7. Чисельність працездатного населення в працездатному віці, яке зайняте в особистому підприємстві домашньому господарстві, тис.чол.	295,2	349,7	366,7	383,6
8. Чисельність зайнятих в державному секторі економіки, тис.чол.	1291,2	1325,9	1321,1	1306,3
9. Чисельність зайнятих в галузях сфери матеріального виробництва, тис.чол.	823,1	841,4	830,3	819,2
10. Чисельність зайнятих в галузях невиробничої сфери, тис.чол.	556,3	560,2	565,0	569,8
11. Чисельність звільнених робітників на кінець року, чол.	52317	9333	4880	426
12. Питома вага жінок серед звільнених робітників, %	64,16	54,62	51,46	48,30
13. Питома вага службовців серед звільнених робітників, %	60,54	32,80	24,49	16,17
14. Чисельність безробітних на кінець року, чол.	3213	11667	14450	17214
15. Питома вага осіб з вищою освітою серед безробітних, %	67,07	66,70	66,71	66,72
16. Потреба в робітниках на кінець року, чол.	11646	41754	52670	63587

в першу чергу потрібно враховувати напрями політичного, соціально-економічного та техніко-технологічного розвитку України, що визначають розвиток інфляційних процесів, динаміку економічної активності населення, рівня безробіття тощо. В розробку належить включити показники соціального розвитку /рівень освіти працездатного населення, мотиваційні особливості його трудової діяльності, рівень життя, соціальний стан та інше/, а також демографічні показники /рівень народжуваності, середня тривалість життя населення, міграція тощо/. В моделі повинні бути враховані регіональні, галузеві та інші особливості ринку праці. Тільки аналіз комплексу факторів, що впливають на формування ринку праці, багатоваріантність досліджень дозволять покращити якість прогнозу, і, відповідно, своєчасно прийняти заходи щодо регулювання негативних процесів в сфері зайнятості.

Комплексний аналіз умов та факторів, які впливають на формування ринку праці міста, перспективи його розвитку показують, що в умовах переходу до ринкових відносин стан ринку праці може зазнавати суттєвих змін. В разі застосування ринкових механізмів в повному обсязі не виключена можливість появи масового безробіття, що спричинить загострення соціальної напруги в суспільстві. Соціальна небезпека, яку несуть в собі масові вивільнення робітників, потребує розробки особливої системи заходів, один з варіантів якої для м.Києва запропоновано автором даного дисертаційного дослідження.

В проведеному дослідженні зроблено висновок, що сучасний механізм регулювання ринку праці в Україні /в т.ч. і в м.Києві/ орієнтується на безробіття не вище так званого його "природного" рівня. Однак, у відповідності з другим /кризовим/ варіантом прогнозу ринку праці Міністерства праці України, в м.Києві наприкінці 1995 р. максимальна чисельність безробітних буде складати 99 тис.чол. /5,6% працездатного населення в працездатному віці/, а наприкінці 2000 р. - 133 тис.чол. /7,43%/, це вже буде перевищувати "природну" норму безробіття.

Ефективність механізму регулювання ринку праці в умовах загрози масового безробіття, на думку автора, буде цілком залежати від наявності двох необхідних умов:

- розробки комплексу заходів щодо регулювання ринку праці на національному рівні;

- розробки комплексу заходів щодо регулювання місцевого ринку робочої сили, враховуючи його регіональну специфіку.

Комплекс заходів щодо регулювання ринку праці на національному рівні повинен бути невід'ємною частиною програми соціально-економічного розвитку України і включати фактори прямого та непрямого впливу на ринок праці. До факторів прямого впливу автор вважає доцільним віднести:

1. розробку, окрім державних програм зайнятості, цільових програм зайнятості для окремих верств населення /жінки, молодь, інваліди та інші/. Доцільним є збільшення тривалості оплачуваних відпусток для матерів з дітьми, створення системи перепідготовки безробітних жінок з урахуванням їх соціальної ролі, поширення можливостей тимчасової зайнятості молодих спеціалістів, розробка комплексу заходів по професійній реабілітації інвалідів тощо;

2. проведення пенсійної реформи, яка передбачала б скорочення віку виходу на пенсію, особливо для жінок;

3. заохочення зайнятості в сільському господарстві. Мається на увазі, перш за все, надання земельних ділянок бажаючим жити і працювати на селі, пільгових кредитів, допомоги при придбанні сільськогосподарської техніки, безкоштовне надання інформаційно-консультативних послуг та інше;

4. стимулювання експорту робочої сили. На державному рівні необхідно укласти міжурядові угоди щодо захисту прав українських громадян, які працюють за кордоном. Потрібно також створення системи міждержавних зв'язків з республіками колишнього СРСР з приводу міграційного обміну жителями, їх пенсійного забезпечення, а також соціального захисту громадян, що від'їжджають на тимчасові заробітки;

5. прискорений розвиток сфери обслуговування. Бажано створювати нові робочі місця саме в цій галузі;

6. підтримку самозайнятості населення та стимулювання розвитку малого бізнесу. Необхідно розробити систему пільг для розвитку підприємницької діяльності /особливо для безробітних/, надання безкоштовних інформаційних послуг;

7. удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів по таких напрямках: державне стимулювання створення альтернативних типів учбових закладів профнавчання, поліпшення матеріально-технічної бази професійно-технічних училищ, різноманітних

шкіл профнавчання, центрів тощо, поширення діапазону спеціальностей, що мають пріоритетне значення для розвитку економіки України, за якими необхідно проводити навчання молоді та незаангажованого населення, стимулювання співробітництва підприємств з системою профтехнавчання, передача ініціативи в питаннях підготовки кадрів підприємництву та інше;

8. залучення іноземного капіталу для створення додаткових робочих місць. З боку держави доцільно стимулювання іноземних капіталовкладень в сферу виробництва;

9. організацію громадських робіт на національному рівні. Необхідно в найближчий час розробити систему цілг для незаангажованого населення, що бере участь в громадських роботах. По-друге, програма громадських робіт повинна передбачати не тільки організацію будівельних, монтажних робіт, але й роботу в сфері медичного обслуговування та інших галузях;

10. удосконалення механізму соціального захисту населення. Ефективна система соціального захисту, по-перше, повинна охоплювати все населення країни з диференційованим підходом до окремих соціально-демографічних груп, по-друге, повинна ґрунтуватися на зростанні ролі особистих доходів в підвищенні рівня життя населення, по-третє, передбачати впровадження різноманітних соціальних програм.

До непрямих заходів впливу на ринок праці на макrorівні, на думку автора, можна віднести: зниження ставки податків з підприємств-виробників, підвищення мита на вивіз товарів з країни і зниження на ввіз, посилення контролю з боку держави над банками та банківською діяльністю, посилення боротьби зі злочинністю тощо. На сучасний стан українського ринку праці негативно впливають також фактори макроекономічного характеру: гіперінфляція, падіння обсягів виробництва, зниження продуктивності праці, зuboжіння широких верств населення та інші. Рішення цих проблем потребує розробки державної антикризової програми, складовою частиною якої, як свідчить досвід Тайланду, Сінгапуру, Іспанії та інших країн, повинна бути програма в трудовій сфері.

В дисертації доводиться, що для стримання росту безробіття особливого значення набуває розробка комплексу заходів щодо регулювання ринку праці на рівні міста та його окремих районів. До цих заходів, зокрема, можна віднести:

1. стимулювання гнучких форм зайнятості на виробництві.

Необхідно поширити права підприємств в питаннях регулювання режимів праці та робочого часу;

2. стимулювання підприємництва в сфері створення нових робочих місць. Доцільно на рівні міста визначити пріоритетні галузі, де повинні створюватися робочі місця. Пільги роботодавцям, що створюють нові робочі місця, повинні надаватися диференційовано в залежності від пріоритетності напрямків їх діяльності;

3. підвищення ефективності роботи місцевих служб зайнятості. Мається на увазі поширення функцій служб зайнятості, до яких, зокрема, можна віднести: співробітництво з школами та ПТУ, надання допомоги учбовим закладам в організації профконсультацій старшокласників, поглиблене вивчення громадської думки з проблем зайнятості, надання більш широкого діапазону консультативних послуг, особливо щодо організації підприємницької діяльності. З боку держави необхідно розробити систему пільг для комерційних служб зайнятості;

4. організацію громадських робіт на рівні міста. Міській владі потрібно розробити систему матеріального стимулювання праці для окремих робіт низької кваліфікації, щоб залучити до їх виконання більше незайнятого населення;

5. удосконалення методичної та інформаційної бази ринку праці. Суттєво поширити інформаційну базу ринку праці може проведення різних соціологічних обстежень населення міста;

6. жорсткий контроль за надходженням коштів в державний фонд сприяння зайнятості та їх використанням. По-перше, як можна більше коштів фонду потрібно витратити на проведення активної політики в сфері зайнятості /створення додаткових робочих місць, організацію громадських робіт, стимулювання самозайнятості населення тощо/. По-друге, не використовувати кошти з метою надання субсидій окремим державним підприємствам для утримання зайвих робітників.

Запропоновані автором заходи активного впливу на ринок праці міста необхідно розглядати як єдиний комплекс. Однак, для їх реалізації потрібні певні витрати часу та коштів. Тому в залежності від терміну впливу на ринок праці їх можна поділити на коротко-, середньо- та довготермінові.

До заходів короткотермінового впливу можна віднести, перш за все, поширення застосування гнучких форм зайнятості на

виробництві, підтримку самозайнятості, надання субсидій підприємцям, які створюють нові робочі місця, підвищення ефективності діяльності служб зайнятості, організацій громадських робіт, удосконалення методичної та інформаційної бази ринку праці міста тощо. До заходів середньо- та довготермінового впливу відносяться удосконалення системи соціального захисту населення, стимулювання розвитку сфери обслуговування, підтримка зайнятості в сільському господарстві, удосконалення системи освіти, в тому числі і профтехосвіти та інші.

У висновках дисертації автором узагальнені результати дослідження та пропозиції.

Основні положення дисертації опубліковані в роботах:

1. Проблеми формування і функціонування ринку праці в Україні // Перетворення відносин власності в економіці України: Зб.наук.пр./АН України. Ін-т економіки. - Київ, 1993. -С.68-73.
2. Некоторые вопросы статистического изучения спроса на средства производства и его региональный аспект // Приватизация и развитие рыночных форм хозяйствования: Зб.науч.тр. /АН Украины, Ин-т экономики; - Киев, 1992. -С.74-77.
3. Статистичне вивчення залежності між попитом та цінами на товари / Облік та аналіз в умовах малого бізнесу. Зб.тез допов. Респ.наук.-практич. конф. 24-25 березня 1992р., м.Тернопіль/-Київ, 1992. -С.53-55.
4. Оценка величины и факторов развития спроса и предложения рабочей силы в г.Киеве //Персонал.- 1994. - № 3-4. -С.25-32.
5. Службы занятости в зарубежных странах: основные функции и задачи// Человек и работа. - 1994. - № 12. -С.45-49.

А Н О Т А Ц І Я

УСТИНОВА І.В. Ринок праці в крупному промисловому центрі (на прикладі м. Києва).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (на правах рукопису) за спеціальністю 08.09.02 - Зайнятість та ринок праці.

Інститут економіки Національної Академії наук України, Київ, 1995.

У дисертаційному дослідженні визначено, що для міста Києва є характерними три головні форми безробіття: структурне, фрикційне та "приховане". З їх урахуванням необхідно здійснювати політику зайнятості населення. Встановлені значення вивчення сезонного характеру процесів у сфері зайнятості населення, яке пов'язане з плануванням громадських робіт: створенням додаткових робочих місць та іншими заходами. Автором дана прогнозна оцінка ринку праці у місті Києві на 1995 - 1997 роки. Розроблені практичні рекомендації для удосконалення механізму регулювання ринку праці у місті Києві, виявлені необхідні умови його функціонування за наявності масового безробіття. Ці умови передбачають розробку комплексу заходів щодо регулювання ринку праці на загальнодержавному рівні та комплексу заходів щодо регулювання міського ринку праці, з урахуванням специфіки регіону. Одержані результати дослідження використані у діяльності Міністерства праці України та Київського міського центру зайнятості населення.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість населення, крупний промисловий центр, безробіття, сезонність.

А Н Н О Т А Ц І Я

УСТИНОВА И.В. Рынок труда в крупном промышленном центре (на примере г. Киева).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук (на правах рукописи) по специальности 08.09.02 - Занятость и рынок труда.

Институт экономики Национальной Академии наук Украины, Киев, 1995.

В ходе диссертационного исследования установлено, что для рынка труда г. Киева характерны три основные формы безработицы: структурная, фрикционная и "скрытая", с учетом которых необходимо проводить политику занятости населения. Определено значение изучения сезонности процессов в сфере занятости населения, связанное с планированием организации общественных работ, созданием дополнительных рабочих мест и другими мероприятиями. Дана авторская прогнозная оценка рынка труда г. Киева на 1995 - 1997 годы. Разработаны практические рекомендации по совершенствованию механизма регулирования рынка труда в г. Киеве, выявлены необходимые условия эффективности его функционирования при наличии массовой безработицы, которые заключаются в разработке комплекса мер по регулированию рынка труда на общегосударственном уровне и разработке комплекса мер по регулированию городского рынка труда с учетом его региональной специфики. Полученные результаты исследования использованы в работе Министерства труда Украины и Киевского городского центра занятости населения.

Ключевые слова: рынок труда, занятость населения, крупный промышленный центр, безработица, сезонность.

S U M M A R Y

USTINOVA I.V. Labour Market in Large Industrial Centre (on an example of City Kiev).

Thesis for Candidate of Science (Economics) Scientific Degree (manuscript status), by speciality 08.09.02 - Employment & Labour Market.

Institute for Economics of the National Academy of Science of Ukraine, Kiev, 1995.

In course of investigation this thesis deals with it was determined that three main forms of unemployment are characteristic for City Kiev: structural, frictional and "hidden" (latent) unemployment. Considering them it is necessary to carry out the population employment politics. The significance of studies of seasonal character of processes in the field of population employment has been revealed. It is bound with planning public works, creating additional jobs and other events. The author's forecasting evaluation has been given as to main factor of the labour market in City Kiev for 1995 - 1997. The practical recommendation have been elaborated as to improvement of mechanism of the labour market in City Kiev governing; the necessary conditions of its functioning under mass-scale unemployment have been detected. These conditions provide an elaboration of a complex of measures for labour market governing with taking into consideration of regional peculiar features. The results of the studies that were obtained have found their implementation in the activity of Labour Ministry of Ukraine and Kiev City Centre for Population Employment.

Key words: labour market, population employment, large industrial centre, unemployment, seasonal character.

Підп. до друку 7.04.86.

Формат 60x84/16, Папір офс. Офс.друк.

Ум.друкл.арк. 0,8, Обл.-вид.арк. 1,0, Тираж 100 прим.

Зам. № 41.

Поліграфічна дільниця інституту економіки НАН України.
252011 м.Київ 11, вул.Панаса Мирного,26.

454013

AB 32.692